

Paradoxologie și paradoxism

Ion Soare

La începutul deceniului opt al acestui secol, un cunoscut dramaturg și om de teatru - francezul Jacques Sarthou, de la *Théâtre de l'Île de France*, primind de la Florentin Smarandache **Manifeste non-conformiste pour un nouveau mouvement littéraire: le Paradoxisme**, s-a simțit atât de entuziasmat la citirea programului noii mișcări, încât l-a proclamat pe autor: "le plus grand poète du XX - ème siècle". "Bravo pour votre génie et votre courage!" - își încheia francezul scrisoarea de răspuns către proaspătul întemeietor, cu un *fair play* și o sinceritate care atenuau măcar în parte nedreptățile comise românilor în deceniile anterioare, de compatrioții săi și de alți străini, vis-à-vis de (ne)recunoașterea unor priorități românești.

După aproximativ un deceniu, românul Ion Rotaru (de altfel, bine intenționat și prieten cu paradoxistul din Arizona!), aproape "desființa" noua mișcare literară, considerând-o "un lamentabil ariergardism", ¹⁾ iar pe cei care aderaseră până atunci la mișcare - "niște politicoși, atâta tot!" ²⁾

Un alt scriitor român, de data aceasta - un poet, regretatul Gheorghe Tomozei, aprecia programul paradoxist alcătuit de Smarandache ca pe o "năzdrăvănie...", o nebunie în ediție reactualizată și, în ultimă instanță, un moft... program fără programe, pe care - slava bogu! - nu îl urmează ³⁾. Trebuie reținut faptul că exegetul labișian își exprima aici neîncrederea doar față de mișcarea paradoxistă în sine, nu și de harul poetic al întemeietorului ei, despre care are cuvinte de superlativă apreciere: "Florentin Smarandache - afirmă el - e numele pe care îl scriu și îl rostesc, poate, cu cea mai adâncă emoție în gând; de la dispariția lui Nichita Stănescu, doar *Levantul* strălucitului Mircea

Cărtărescu m-a făcut să am tresărirea că mă aflu în fața unui creator excepțional⁴⁾. Ca argument pentru opinia sa, Tomozei cita dintr-un text al criticului Ion Rotaru, acest fragment: "Libertatea versului, eliberat de tirania dogmelor clasice. Antiliteratură. Stilul non-stilului. Poeme fără versuri. Poeme fără poeme, non-cuvinte..." etc. Se observă ușor că Ion Rotaru (reluat de Gheorghe Tomozei) se opriese doar la ideile de început, generale, ale manifestului, care induceau, într-adevăr, ideea de antiliteratură, existentă și la alți avangardiști, de "recuperare a esenței (de literatură, n.n.) printr-o absență", cum spunea Adrian Marino⁵⁾.

Între cele două păreri extrem(ist)e se situează o serie de exegeți ai mișcării paradoxiste și ai operei smarandachiene - critici și istorici literari, scriitori și admiratori sau numai simpatizanți, care - de regulă - au analizat noul curent literar în relație intrinsecă cu creațiile paradoxiste ale lui Florentin Smarandache. Nu vom insista asupra celor scrise până în anul 1994, la care am făcut frecvente referiri, uneori amănunțite, în prima noastră lucrare monografică pe această temă⁶⁾. "Serialul" critic paradoxistolog, dar și paradoxolog!, a continuat și după această dată, îmbrăcând diferite aspecte: lucrări monografice, eseuri ample sau mai concise, studii, articole etc., din care vom cita mai jos sau pe care le vom menționa de câte ori va fi cazul. Considerăm oportun să menționăm faptul că majoritatea acestor studii și articole apreciază fără rezerve originalitatea și valabilitatea mișcării paradoxiste, precum și, implicit, meritele de întemeietor și de creator paradoxist ale "americanului" născut pe meleaguri vâlcene.

O direcție interesantă în abordarea mișcării literare paradoxiste și a lui Florentin Smarandache însuși, este urmată de un număr - restrâns, este drept - de critici literari care manifestă un fel de ambiguitate (dacă nu neîncredere!) în originalitatea/individualitatea paradoxismului, deci - în valabilitatea acestui curent. Nu este vorba aici de cei care nu i-au luat în serios eforturile de întemeietor (Ion Rotaru, Gheorghe Tomozei etc.), ci de o anumită categorie de cercetători pe care i-am putea numi "contestatari politicoși". Aceștia,

poate nu din rea-voință, ci dintr-o insuficientă analiză a operei smarandachiene, ori poate dintr-o înțelegere greșită a programului paradoxist, sau - de ce nu! - dintr-o incapacitate organică, de "clasicisti" învederați care nu reușesc să iasă din niște tipare tradiționale ale literaturii și ale înțelegerii evoluției acesteia, de unde și lipsa de "aderență" la mișcările de avangardă ⁷⁾. (Am făcut, de pildă, cunoștință recent cu un valoros eseist și critic de artă, membru al câtorva academii, care se declara în dezacord cu "absurdul" lui Ionesco, și, bineînțeles, cu primirea acestuia în Academia Franceză! Același cercetător, cu anvergură și prestigiu, reale, de savant, combătea și chiar condamna, în mod vehement, mișcarea dadaistă! Democrația opiniilor trebuie, însă, respectată. *De gustibus et de... intellectione...!*)

O a treia grupare, aparținând, de asemenea, categoriei "de mijloc", o constituie cei care stabilesc o legătură grăbită și unilaterală a paradoxismului cu paradoxul. Plecând de la această parțială confuzie, favorizată, obiectiv, și de o doză de proteism a celor două noțiuni, aceștia parcurg drumul invers al unei extrapolări: în loc să analizeze paradoxismul, ei cercetează paradoxul și "paradoxologia" (Dumitru Ichim), re-crează istoria acestuia (reală!) din "negura timpurilor" (I. Rotaru), întreprindere erudită și folositoare pentru autorul ei și pentru... paradox(ologie), dar având o legătură doar parțială și formală cu Florentin Smarandache și mișcarea întemeiată de el. Astfel procedează, de pildă, eruditul om de știință, dublat de un scriitor de talent - Florin Vasiliu, în **Paradoxism's main roots (Originile paradoxismului**, Phoenix, U.S.A., Xiquan Publishing House, 1994). Recunoscând, pe scurt, realizările literare ale lui Smarandache și influența sa în epocă, precum și meritul lui, indiscutabil, de întemeietor al Mișcării Literare Paradoxiste, autorul consideră că ea își are substratul ideatic în marile curente literare avangardiste înrudite: suprarealismul, futurismul, dadaismul etc., fiind invocați Picasso, Marinetti, Tristan Tzara, André Breton, Antonin Artaud, Paul Éluard ș.a. Sunt citate laudativ poezii din volumele de poezii paradoxiste ale lui Florentin Smarandache (**Non-poeme, Formule pentru spirit, Sensul non-sensului**), menționându-se că în

acestea "are cultivated everywhere the shock of matching, the contrasts, the oxymoron, *the paradoxism* in a poetry of great sensibility" ("sunt cultivate pretutindeni contradicția, șocul opoziției, contrastele, oximoronul, *paradoxismul*, într-o poezie de o mare sensibilitate")⁸⁾. Florin Vasiliu este de acord, citându-l pe C.M. Popa, că au existat și mai înainte "the series of paradoxist poets: Urmuz, Mihail Cozma, Geo Bogza, Tașcu Gheorghiu, Gellu Naum, Nichita Stănescu, Marin Sorescu"⁹⁾. În continuare, eruditul critic și istoric literar face o documentată incursiune în istoria paradoxului, pe perioade, în unele țări (India antică, China antică și Japonia) și analizează paradoxurile din știință (în mod special din matematică) și din literatură. Revenind la literatură, Florin Vasiliu pare a-și deconspira, printr-o singură frază, întreaga sa concepție despre paradoxismul lui Florentin Smarandache: "The paradoxism is at beginning and if at present there are some new promising voices - the volume of haiku **The silence's Bell** of the poet Florentin Smarandache is one of these works - should be kept the lath at a superior level"¹⁰⁾ ("Paradoxismul este la început și dacă în prezent există câteva voci promițătoare - volumul de haiku-uri **Clopotul tăcerii**, al poetului Florentin Smarandache, este una dintre ele - trebuie ca ștacheta să se păstreze la un nivel înalt").

Se observă în cele de mai sus o anumită ambiguitate, dacă nu chiar o contradicție: pe de o parte, sunt menționați "o serie de poeți paradoxişti", români, începută cu Urmuz și terminată cu Marin Sorescu, dar apoi, se afirmă că "paradoxismul este la început"; pe de altă parte, se citează un volum care, din punct de vedere... paradoxist nu este, totuși, cel mai semnificativ.

O cunoaștere cvasi-totală a operei smarandachiene (scrisă până la acea dată) și a paradoxismului, o dovedește Titu Popescu, în remarcabilul său eseu **Estetica paradoxismului** (Ed. Societății TEMPUS, București, 1995), în care autorul, într-un stil elegant și modern, lipsit de orice echivoc, analizează estetica noului curent, cu o risipă de documentare "frizând" exhaustivul și debordând la tot pasul de observații pertinente nuanțate și de aserțiuni aforistic-memorabile.

Ținuta și stilul cărții, cu limbajul său elevat și adecvat, folosit de un estetician al literaturii, amintesc de celălalt exeget avizat al paradoxismului - criticul literar Constantin M. Popa, care în **Mișcarea literară paradoxistă - The Paradoxist Literary Movement** (Phoenix, Xiquan Publishing House, 1992) făcea o analiză subtilă și lucidă (în linia critică a lui Adrian Marino) a existenței și a cauzelor apariției noii mișcări. De altfel, Titu Popescu îl citează relativ des, confruntându-și ideile cu ale scriitorului craiovean - dovadă, nemărturisită direct, a aprecierii eseului acestuia. Întrucât, *hic et nunc*, scopul nostru nu este analiza menționatei cărți - de departe, două dintre cele mai complexe și mai obiective lucrări privitoare la curentul paradoxist și la întemeietorul său - Florentin Smarandache, ne vom mărgini să spunem, deocamdată, că **Estetica paradoxismului**, această foarte aplicată și echilibrată culegere de eseuri alcătuind împreună - după structura unei opere muzicale - un eseu mare și consistent, al cărui leitmotiv este paradoxismul, reprezintă unul din argumentele solide, peste care nu se poate trece, adus de un cercetător cu o temeinică pregătire estetică și literară, pentru originalitatea și valabilitatea noii mișcări literare.

Autoritatea și competența în domeniu, a celor doi scriitori - Constantin M. Popa și Titu Popescu, obiectivitatea și bunul gust artistic pe care ei le manifestă în tot ceea ce întreprind în câmpul literelor, ar putea constitui - numai ele singure! - garanții sigure și, totodată, "certificate de omologare" a(le) noii mișcări. Insistența pe marginea acestui aspect - al recunoașterii/valabilității mișcării - ar putea să pară oțioasă. Asumându-ne riscul de a fi acuzați de didacticism, în concepții și în metodă, credem că se impun, totuși câteva precizări și nuanțări în legătură cu acest fenomen literar apărut spre sfârșitul secolului XX și care se pregătește - cu o siguranță care ar trebui să-i dezarmeze, măcar parțial, pe sceptici, negativiști și indiferenți - să pășească în secolul XXI.

Din punct de vedere strict formal, cu alte cuvinte - al învelișului sonor, noțiunea de "paradoxism" trimite, într-adevăr, cu gândul la "paradox". De aici și o serie de studii, multe - consistente și valabile în

sine, bine intenționate și utile, axate însă mai mult pe sfera termenului și a noțiunii menționate. Un caz tipic (desigur, nedorit de autori), în care "din cauza copacilor, nu se vede pădurea"! La o analiză atentă și aplicată, așa cum o face Titu Popescu, a operei smarandachiene - teoretice (vezi "manifestele") și "practice" (creațiile paradoxiste ale lui Florentin Smarandache), se poate constata ușor că paradoxul reprezintă doar un aspect, una din "figurile de stil" folosite de acesta, chiar dacă ea a dat numele curentului. Se știe, unii teoreticieni literari (A. Marino, M. Cărtărescu ș.a.), au observat că numele unor curente literare (și nu numai!) nu acoperă întotdeauna, în mod satisfăcător, conținutul noțiunii ("Unde vei găsi cuvântul/ce exprimă adevărul?" - se întreba Poetul). Este vorba de acea "neputință" a cuvintelor de a exprima noțiuni complexe sau cu o sferă largă de acțiune, și care îi determină pe "întemeietori" să folosească doar o anumită caracteristică a curentului (procesului, fenomenului etc., de la caz la caz), incapabilă, în mod logic, să reflecte întreaga bogăție a domeniului respectiv. Urmarea? Se va avea în vedere numai un anumit criteriu - de regulă, mai pregnant sau, în orice caz, mai expresiv, care poate fi de natură cronologică (modernismul, de pildă), expresivă (simbolismul), formal-sonoră (dadaismul) etc.

Cercetând oricare dintre manifestele literare ale lui Florentin Smarandache, se poate vedea că matematicianul poet (sau invers) a avut în vedere, la întemeierea mișcării sale, nu numai paradoxurile, ci și alte figuri de stil - antiteze, comparații contrare, repetiții etc. - sau mijloace de expresie: contradicții dure, jocuri de cuvinte, variație polisemantică ș.a. Acestea din urmă, din rațiuni necunoscute nouă, nu mai sunt avute în vedere (deloc sau parțial) de către exegeții paradoxismului, atenția acestora deplasându-se, cu precădere, (doar) spre paradoxuri. Parcă temându-se de viitoare neînțelegeri și interpretări greșite privind noul curent literar, fondatorul acestuia preciza într-unul din manifestele sale că "Paradoxismul nu e paradox,/Paradoxul nu e paradoxism,/Paradoxismul e paradoxism". Este drept, un sens dat de dicționare cuvântului "paradox", este și acela de "ciudățenie, enormitate, *absurditate*" ¹¹⁾ (subl. n.), dar

expresivitatea figurilor de stil folosite și a celorlalte mijloace de exprimare, nu reprezintă neapărat paradoxuri (unele, însă, pot intra în sfera absurdului!).

Este discutabilă, deci, asimilarea paradoxismului - astfel de cum l-a înțeles și l-a fundamentat Florentin Smarandache - cu simpla uzitare a paradoxurilor ca figuri de stil sau ca idei și concepții filozofice despre viață, exprimate sub această formă. Ar însemna, dacă admitem accepția menționată, că Oscar Wilde ar trebui să fie printre cei mai mari paradoxști! Fără a mai vorbi de faptul că paradoxismul nu poate fi extins la cuprinderea întregii fenomenologii artistice (filozofice etc.) a paradoxului.

De altfel, Smarandache însuși descoperă - în piesa *Tragedie antică* - fără teamă sau alte (re)sentimente, paradoxuri în filozofia greacă. Discuția dintre cei trei mari dramaturgi ai antichității - Eschyl, Euripide și Sofocle ¹²⁾ - îi prilejuiește autorului ocazia - cu rezultate excelente prin concizie, fantezie debordantă și inteligență artistică - de a demonstra creativ propria afirmație/concluzie, subtilă, generoasă și lipsită de orice orgoliu - că el nu este întemeietorul mișcării paradoxiste, ci *descoperitorul* ei. Altfel spus, paradoxistul "number one" al lumii și al literaturii, recunoaște că paradoxurile au existat dintotdeauna și demonstrația de virtuozitate paradoxistă a celor trei monștri sacri din piesa menționată, este convingătoare, căci autorul/regizor îmbină faimoasa metodă euristică (socratică) de a dialoga, cu o admirabilă cunoaștere a culturii antice (și în speță, a celor trei dramaturgi) și cu vorbirea paradoxistă, aproape "în dodii" (ca la George Anca).

Paginile piesei, 11 la număr, emană, totodată, atâta poezie, încât te duci cu gândul, fără să vrei, la un celebru B - Ion Barbu, cel care a ajuns la concluzia, sprijinită de creații științifice și literare pe măsură, că matematicile, ca și poezia, contribuie la ordonarea și armonia lumii. Partea din matematici, care îl ajută pe scriitorul Smarandache să încerce să facă acest lucru, sunt paradoxurile.

Un alt moment memorabil al dezvoltării mișcării, a fost "descoperirea" distihurilor paradoxiste, când neobositul inovator a

lansat "al patrulea manifest paradoxist", afirmând chiar că "paradoxismul... a existat înaintea paradoxiştilor". "Înţelepciunea populară - spune el, - dar şi o parte din creaţia cultă, se mulează perfect pe matriţa paradoxistă clasică" (sic!). Nu vom amănunţi, fiindcă asupra acestei noi specii paradoxiste vom reveni mai jos; am vrut doar să demonstrăm, dacă mai era nevoie, că ideea existenţei paradoxurilor ca atare, a folosirii lor în expunerea scrisă şi orală de-a lungul timpului şi a valenţelor lor literar-artistice - sunt recunoscute şi de Smarandache, cu *fair-play* şi cu o superioară înţelegere, ceea ce nu-l inhibă să meargă înainte, pe originalul drum descoperit şi defrişat de el, pe care flori paradoxiste îi rămân în urmă şi altele asemănătoare îi răsar înainte!

Când ne îndemna să citim "paradoxurile noastre de toate zilele", Smarandache nu avea, desigur în vedere accepţia logică, matematică sau lingvistică a termenului/noţiunii de "paradox", ci contradicţiile şi ciudăţeniile societăţii în care trăia rebelul "cu cauză" la vremea întemeierii mişcării. Fără a intenţiona să apăsăm pedala sociologistă sau sociologizantă a problemei, am putea afirma (în spiritul mişcării!) că Smarandache s-a... conformat, de fapt, doctrinei timpului! Nu se învăţa, oare, în manualele universitare (şi chiar în cele de liceu!) din vremea sa, despre "unitatea şi lupta contrariilor", din care ar izvorî *progresul* (fenomen şi noţiune negate de mulţi filosofi ai istoriei contemporane)? Contradicţia flagrantă şi "dură" dintre ceea ce se preda (totuşi!) în şcoli şi dădăceala cu pretenţii de "educare a omului nou", îndreptată deliberat şi perseverent spre un scop clar - uniformizarea spirituală şi morală a oamenilor şi, în plan social, a întregului sistem de viaţă, echivala cu un atentat la libertăţile cele mai de preţ ale individului: libertatea de gândire şi de exprimare (verbală şi scrisă), de manifestare ca atare. Era inevitabil ca această stare tensională să ducă la crearea unui alt fel de literatură, "rezultată din ciocnirea între câmpuri semantice opuse" (Constantin M. Popa). Referitor la acest aspect - planul artistic/literar, se constată, la o analiză atentă, *sine ira et studio*, a biografiei şi operei smarandachiene, că el este cel puţin la fel de important ca izvorul

socio-politic al mișcării.

Este drept, la început a fost.... matematic(i)a(nul)! După propria mărturisire a insurgentului din Bălcești - Gallup, protestul său nu se putea exprima cu ajutorul formulelor și noțiunilor matematice și *a trebuit* să apeleze la literatură. La început timid și cumva mascat de o calofilie și o metaforizare în general tradiționale (cuvintele au precedat, totuși, *anti* - , *ne* - și *non* - cuvintele, au fost substanța, punctul de plecare, pre - textul și pretextul acestora!), ulterior, poetul a început să protesteze ... literar.

De ce va fi apelat, inițial, la poezie și nu la alte genuri literare - proză sau teatru, care vor fi abordate mai târziu? Credem că această se explică prin posibilitățile - cel puțin virtuale - de abstractizare, mai mari, ale poeziei și prin relativa ei concizie - superioare altor genuri, ceea ce o situează în proximitatea matematicii. În eseu monografic închinat mișcării și, deopotrivă, întemeietorului ei, **Estetica paradoxismului** (titlu care, ca atare, câștigă în *literaturizare* și... estetică , dar pierde în generalizare, căci limitează cumva orientarea apriorică a cititorului spre câmpul de referință), Titu Popescu sintetiza această perioadă prin inspirata sintagmă "De la acțiune la teorie". Și înapoi (pentru toată viața!) la... practică! - am adăuga noi, căci acesta ar fi drumul complet și "dialectic" al paradoxismului lui Smarandache, într-o schemă a cărei simplitate este doar de natură metodologică, întrucât dezvoltarea ulterioară, imprevizibilă și stufoasă, trimite la un baroc post-modernist (sau invers: post-modernism baroc) dintre cele mai originale și mai incitante. Din momentul când *Cifrele au început să vibreze* și până în zilele noastre, energicul, rebelul și talentatul matematician poet, pe care Vâlcea Olteniei din România și-l revendică nu fără mândrie, a creat o operă uimitoare și un stil pe măsură - PARADOXISMUL, teoretizat și apoi aplicat cu strălucire în toate genurile literare - liric, epic, dramatic. Nu vom insista, aici, asupra celor două adevărate "fenomene" - *întemeietor* și *mișcare*, întrucât despre ambele s-au scris deja multe volume și studii (v. BIBLIOGRAFIA).

Un lucru este evident pentru oricine parcurge opera

smarandachiană: autorul s-a eliberat de sub "tirania clasicismului", înțeles într-un sens foarte larg, ca tot ceea ce este conformist, anchiloza(n)t, obișnuit, sufocant prin abuz de literaturizare. El nu desființează literatura, ca produs estetic, nici prin intenție, nici prin rezultate, ci, negând-o (printr-un "non" obsesiv, echivalent al NU - ului ionescian), o afirmă, căci, în cele din urmă, la el "totul recade în literatură" (Constantin M. Popa). Așadar, Smarandache nu este, în nici un caz, un scriitor care ar dori "moartea literaturii", idee veche, vehiculată de decenii, începând cu Paul Valéry ¹⁴⁾. El este un demiurg literar, care nu vrea "moartea păcătosului, ci îndreptarea lui" prin non-literatură, deci în "sensul non-sensului". Ideea în sine nu este total nouă, căci încă în 1973, eruditul Adrian Marino, făcând o analogie cu non - picturalul lui Wolfflin, credea că "se poate vorbi de existența *nonliteraturii* (subl. n.), ca tentativă de definire și restaurare a esenței literaturii corupte prin exces sau lipsă de artă literară" ¹⁵⁾.

Excesul de literaturizare înseamnă, în poezie, abuzul de lirism, supralicitarea metaforizării. Năvala de metafore, întâlnită mai ales la unii poeți lirici, străini și români deopotrivă, provoacă, într-adevăr, la un moment dat, un sentiment de saturație, de sufocare, asemenea unei întinse grădini înflorite exalând mirosuri puternice; în valuri nesfârșite, acestea pot provoca greată și repulsie - sentimente și stări extreme, opuse celor "normale", scontate. Există poeți, mai ales la nivelul cenaclurilor (și vin mereu, din urmă, aduși de inerția tradiționalismului promovat în școli de către actualii profesori, ei înșiși tradiționaliști!), care se întrec în a căuta figuri de stil cât mai originale, în special metafore, crezând în ideea desuetă că doza de poezie și, implicit, talentul sunt în raport direct proporțional cu numărul și ingeniozitatea metaforelor, în ciuda faptului că au înaintea lor atâtea "ași" în materie (lista ar fi mult prea lungă, ca să-i menționăm aici măcar pe cei mai importanți!) și că secolul XX (urmând în acest fel sfârșitul de secol XIX) este plin de experiențe poetice noi și de - *isme* reprezentând tot atâtea încercări - unele, reușite! - de dinamitare a tiparelor clasice.

Insuficiența (eufemistic vorbind!) lecturilor și o relativ slabă orientare a tinerilor creatori de către unele reviste literare (conduse, în multe cazuri, tot de "clasiști"), perpetuează nesincronizarea cu (post)modernizarea domeniului, în ciuda "lecțiilor" unor Stănescu, Sorescu, Cărtărescu, George Anca, Florentin Smarandache, Justin Panța, N. Coande ș.a. Democrația culturii (inclusiv cea a literaturii), apărută ca un epifenomen al (pro)clamatei libertăți contemporane, absolute, are în prezent consecințe neașteptate și nedorite, printre care - o înțelegere greșită a "progresului" în artă, atunci când atitudinea nu reprezintă o reacție - conștient(izat)ă sau nu, la "post-modernizarea" cu orice preț a produselor estetice create, sau când este vorba de o aplicare deliberată a depășitei teorii materialiste privind "dezvoltarea în spirală"!

Toate acestea le va fi constatat - mai exact, le va fi trăit - superrăționalul și, în același timp, hipersensibilul Florentin Smarandache. El își va fi dat seama de timpuriu, de faptul că, în general, modul în care se scria (cel puțin la noi!) în primii ani ai vârstei sale literare, era depășit și uniform, excepțiile întărind regula. Începuturile sale literare, chiar dacă erau deasupra mediei, se dovedeau insuficient de originale, totuși, pentru a trece (peste) "ștacheta" ridicată de exigentul Geo Dumitrescu, cel care scrisese **Libertatea de a trage cu pușca**. Din universul lor tematic și din unele imagini, se ghicea, însă, că în curând "se va petrece ceva" cu autorul acelor versuri. În timpul acela, Ovidiu Florentin (OF-ul lui Smarandache!) căuta deja febril, deliberat, acel "altceva". Și a "descoperit" mișcarea care va rămâne întotdeauna legată de numele său, căci "*paradoxism = smarandachism*" (Ion Rotaru, Titu Popescu), curent și totodată stil literar avându-și, în principal, rădăcinile în cele două realități analizate mai sus: politico-socială și literară. Aceeași idee, întâlnită la A. Marino și la C.M. Popa, este reluată și de Titu Popescu, atunci când vorbește despre auto (?) distrugerea operei tradiționale: "O logică a anulării, o dinamică a rupturilor, fac din gestul anulatoriu un gest întemeietor"¹⁶.

Rolul matematicii, ca al treilea izvor al paradoxismului lui

Smarandache, este cel puțin la fel de important ca al celorlalte două. De aceea, îi vom dedica un capitol separat, întrucât, așa cum rezultă din bibliografia studiată, i s-a acordat mai puțină atenție; însuși Titu Popescu, autorul uneia dintre cele mai complete și pertinente monografii smarandachiste, insistă mai mult pe laturile estetică și filozofic-literară ale problemei, ba chiar pe cele metafizică și... fizică. "Poetii sunt fizicienii sensului" - spune el, plecând de la **Teoremele poetice** ale lui Basarab Nicolescu, "bazate tot pe principiul lupășcian al terțului inclus"¹⁷⁾.

Încheiem acest eseu cu o altă aserțiune a lui Adrian Marino, cel mai prestigios "cronicar" modern al ideilor și curentelor literare: "Cine este convins de nulitatea artei, nu scrie manifeste estetice"¹⁸⁾. Or, prin tot ceea ce creează, Florentin Smarandache se dovedește un fervent îndrăgostit de literatură și un mare slujitor al ei. De aceea, a dorit cu ardoare și a reușit primenirea ei, căci fiecare epocă își are módele și modelele ei. Credem și noi, la rândul nostru, cu toată convingerea, că, la capătul... nelimitat al drumului paradoxist, imaginara lume a literaturii, paralelă cu cea reală, va întâlni nu o modă, ci un model.